

3. Studenten geneeskunde in oorlogstijden

Naar een polarisering van blinde collaboratie en gewapend verzet

Aan de Belgische universiteiten zien we twee polen ontstaan, van verzetsstudenten versus collaboratiestudenten, met daartussen een grote grijze zone. De collaboratie is het meest zichtbaar in 1941 wanneer honderden studenten die deelnemen aan het Dietsch Studentencongres met gestrekte arm door de straten van Gent marcheren. Naarmate de oorlog vordert en de maatregelen van de Duitse bezetter strenger worden, duiken meer en meer studenten vooral aan de ULB het verzet en de clandestiniteit in. Een aantal van hen bekoopt zijn inzet en engagement met de dood. In deze aflevering brengen we ook hulde aan enkele van de meest markante verzetsstudenten.

België telt bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vier universiteiten. Dat zijn twee rijksuniversiteiten (Gent en Brussel) en twee vrije universiteiten (Leuven en Luik). Op het einde van de jaren 1930 tellen de vier universitaire instellingen samen een studentenpopulatie van ongeveer 12.000, waarvan twee derde in Leuven en Brussel ingeschreven zijn. De studenten zullen een belangrijke rol spelen in het zwart-wit verhaal dat in de universitaire milieus op de spits gedreven wordt.

De Duitse bezetter wil immers het Germaanse gedachtegoed en de nazi-ideologie bij de bevolking ingang doen vinden via de intellectuele en wetenschappelijke middens van de universiteiten. Een aantal studenten gaat daar heel ver in mee, anderen kiezen radicaal voor het gewapend verzet.

Brusselse verzetshaard

In de vorige aflevering hebben we er al op gewezen dat de Duitsers vooral van de Gentse universiteit hun intellectuele bruggehoofd in België wilden maken. Dat had te maken met de historische achtergrond: de von Bissing-universiteit en het sterk aanwezige activisme tijdens 14-18. De Duitse bezetter richtte ook zijn aandacht naar de ULB, die echter zijn deuren moest sluiten op 25 november 1941.

Aan de ULB treffen we een grote verzetshaard aan bij de studenten, met als meest in het oog springende figuren de geneeskundestudenten André Wynen, Marcel Franckson en Georges (Youra) Livschitz die het XXste Transport Mechelen-Auschwitz onderschepte en dat met de dood bekocht. Wynen en

▲ Na het Dietsch Studentencongres in april 1941 trokken een duizendtal deelnemers met gestrekte arm door de straten van Gent.

Franckson zullen na de oorlog een hoofdrol spelen in de artsensyndicaten en bij de onderhandelingen in de Gezondheidszorg. Aan de andere universiteiten werd eerder een afwachtende houding aangenomen. Het verzet ontstond er vooral als reactie op de verplichte tewerkstelling van de studenten in Duitsland vanaf oktober 1942.

Germaans tegengif

Bij het begin van de bezetting stelde het militair bestuur – meer bepaald de afdeling *Kultur* – de Duitse historicus Franz Petri aan om de toestand van de Belgische universiteiten te onderzoeken. Hij werkte een regeling op lange termijn uit die de belangen van het Derde Rijk zou moeten dienen. Essentieel in zijn *Hochschulpolitik* zijn de Duitse gastprofessoren die als taak hebben de Belgische jeugd 'te vormen' en de uitwisseling van wetenschappelijke onderzoekers te realiseren.

Deze vorming heeft tot doel de westerse oriëntering in het Belgische onderwijsstelsel om te buigen naar een Germaanse oriëntering. In de *Brüsseler Zeitung* van 7 november 1940 stelt cultuurspecialist Ehrhardt Evers dat de Duitse gastprofessoren "een tegengif moeten zijn tegen de vroegere sfeer aan de Belgische universiteiten".

In Vlaanderen wordt vanaf oktober 1940 het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond (KVHV) opgesplitst in het Leuvense Studentenverbond (LSV), het Brussels Studentenverbond (BSV) en het Gentsch Studenten Verbond (GSV). In de studentenwereld in Vlaanderen had men aan de ene kant de vrijzinnige antifascisten en aan de andere kant de katholieken met eerder corporatistische en autoritaire sympathieën.

Het is vooral Het Gentsch Studenten Verbond, waarvan de meerderheid uit het KVHV was overgewaaid, dat geleidelijk van Vlaams nationalisme evolueert naar de ideologie van de Nieuwe Orde.

Dietsch Studentencongres

Toch was slechts 15% van de studenten lid van het GSV dat overigens de enige door de Universiteit erkende studentenvereniging was. Het GSV werd openlijk gesteund door de bezetter, en organiseerde 'studiereizen' naar Duitsland om in het kader van de *Flamenpolitik* contacten te leggen met de Duitse *Studentenschaft*.

Hoogtepunt van deze evolutie naar collaboratie was het Dietsch Studentencongres in april 1941, dat in het teken stond van de herdenking van de von Bissing-universiteit, de eerste vervlaamsing van de Gentse universiteit tijdens de Grote Oorlog. Behalve een tentoonstelling, was er ook een academische zitting met deelname van studenten, assistenten en professoren in de aula van de universiteit. De kopstukken van de collaborerende professoren geneeskunde waren aanwezig en brachten er onbeschroomd de Hitlergroet. Op dit congres waren ook Wies Moens, Pater Callewaert en Cyriel Verschaeve aanwezig.

Een duizendtal congresdeelnemers trok nadien in stoet door de straten van Gent naar de vroegere Franstalige opera op de Kouter. De *Militärverwaltung*, die samen met de Duitse *Studentenschaft* uitgenodigd was op het congres, was in zijn nopjes. De "*Bereitschaft zur Einordnung Flanders in das germanisch-deutschen Lebensraum*" viel in goede aarde.

André Wynen en Buchenwald

Een figuur die een hoofdrol zal spelen in het gewapend studentenverzet is ongetwijfeld André Wynen, na de oorlog stichter en voorzitter van de BVAS en secretaris-generaal van de World Medical Association.

In 1943 vervoegde hij als eerstejaarsstudent geneeskunde aan de ULB de verzetsgroep *Les Partisans Armés*. Op het einde van dat jaar werd hij compagniechef van de gewapende partizanen. In april 1944 werd Wynen echter aangehouden en opgesloten in de kelders van de Gestapo, in hun hoofdkwartier aan de Louizalaan. Zijn kompaan werd eveneens opgepakt, maar pleegde zelfmoord door zich uit het raam van de elfde verdieping te gooien.

Wynen verbleef één week in de kelders, de armen geboeid achter de rug, zonder voedsel. Na een kort verblijf in de gevangenis van Sint-Gillis werd hij overgebracht naar Breendonk, en één maand later naar Buchenwald gedeporteerd (foto). In augustus 1944 werd hij daar ondervraagd door de Gestapo. In zijn boek *Bioéthique d'une Biographie* getuigt dr. Wynen: "Dankzij een geniale ingeving ontkende ik alles wat in mijn dossier stond. Ik bleef erop hameren dat het om een verwisseling van identiteit ging, dat mijn dossier betrekking had op een andere persoon. (...). De Gestapoman twijfelde en stuurde me terug naar het kamp. De volgende dag vernam ik dat de elf andere landgenoten die voor verhoor waren opgeroepen, na hun ondervraging niet waren weergekeerd."

Een vriend van dr. Wynen, ingenieur Jean Burgers, de stichter van Groupe G, was één van de geëxecuteerden. Een week later werden de fabrieken waar de V1 en V2-bommen geproduceerd werden, door de geallieerden met bommen bestookt. Ook de gebouwen van de Gestapo ondergingen dat lot, en zo verdween het dossier van André Wynen, wat hem waarschijnlijk het leven redde.

Bij de bevrijding van Buchenwald werd Wynen als geneeskundestudent ingeschakeld bij de verzorging van de gewonden in het kamp. Na de oorlog zal hij als belangrijk getuige worden opgeroepen bij het proces van Alexander von Falkenhausen. Als militair gouverneur in België was hij verantwoordelijk voor de deportaties en de executies van gijzelaars, maar naarmate de oorlog vorderde, keerde hij zich resoluut tegen Hitler en hielp hij Joden te ontsnappen. Om die redenen werd hij na zijn veroordeling in Luik tot 12 jaar gevangenisstraf, vroegtijdig na drie jaar vrijgelaten.

De Gentse rector

Naarmate de oorlog vorderde, en mede als reactie op de oproep van april 1941 om aan te sluiten bij de Waffen-SS, en de oproep van oktober 1942 tot verplichte tewerkstelling in Duitsland, werden in Gent langzamerhand de eerste tekens van verzet zichtbaar. Er verscheen zelfs een nieuw universitair sluikeblad: *Jong België*.

Rector Guillaume De Smet was echter benoemd met het akkoord van de bezetter en bleef tijdens de hele bezetting in dienst. Hij bood geen enkele weerstand tegen de Duitse orders. Wel integendeel: hij steunde openlijk het GSV en voerde stipt de maatregelen tegen de Joodse studenten uit, tot en met hun uitsluiting uit de universiteit. Dit in tegenstelling met de rector van de Luikse universiteit, Léon Graulich, die persoonlijk tussenkwam in het belang van de Joodse studenten. De rector kreeg negen aanvragen van Joodse studenten om hun studies verder te zetten. In februari 1942 liet de *Militärverwaltung* weten dat de aanvragen verworpen worden. Graulich werd uiteindelijk gedwongen om de expulsie van de Joodse studenten uit te voeren.

Op 26 november 1941 werd David Lustig, zoon van de rabbijn en kandidaat in de natuur- en geneeskundige wetenschappen, de toegang tot de lokalen van de Gentse universiteit ontzegd, dit op basis van de verordening inzake het onderwijs. Tussen 23 oktober 1940 en 21 september 1942 werden liefst 18 verordeningen tegen de Joden uitgevaardigd...

Bij de verplichte tewerkstelling weigerden de rectoren van Leuven en Luik, Mgr. Honoré Van Waeyenbergh en Léon Graulich, moedig de lijsten van de eerstejaarsstudenten door te geven. Guillaume De Smet sloot zich aan bij de andere rectoren, maar maakte de lijsten wél ad valvas bekend... Tijdens de hele bezettingsperiode bleef de Gentse universiteit functioneren, dit in tegenstel-

▲ Een groep verzetsstrijders, op 3 september 1944 gefotografeerd, met uiterst rechts dr. Marcel Franckson.

ling tot de ULB, waar de raad van beheer in november 1941 besloot alle cursussen sine die te stoppen. Liefst 300 professoren en docenten verloren hun werk en ongeveer 3.600 studenten (op een totaal van 12.000 in heel België) moesten elders onderdak zoeken, bijvoorbeeld in Luik of Leuven. In Leuven werden 583 studenten van de ULB ingeschreven.

Voor de Duitse bezetter waren de Gentse studenten het meest meegaand, ook wat betreft de verplichte tewerkstelling. Leuven en Luik werden eerder als verzetshaarden beschouwd. Zelfs al gaf de meerderheid van de studenten gehoor aan de Duitse verordening, toch hebben de conflictueuze toestanden die er mee gepaard gingen, zeker in Leuven, de bezetter ertoe aangezet om radicale maatregelen te nemen. Mgr. Van Waeyenbergh werd op 5 juni 1943 aangehouden en veroordeeld tot 18 maanden opsluiting in de gevangenis van Sint-Gillis. Wegens zijn gezondheidstoestand werd hij onder bewaakt huisarrest geplaatst, eerst in Asse en nadien in Tervuren, maar met het expliciete verbod zich in Leuven te vertonen.

Groupe G

De Belgische universiteiten zijn nooit belangrijke centra van het verzet geweest. Groupe G, die zijn wortels vindt in 1940 in de universitaire middens van de ULB, is één van de zeldzame verzetsgroepen onder de studenten. Vanaf 1942 bundelden de studenten, onder leiding van Jean Burgers, hun krachten om een sabotagegroep op te richten. Groupe G kreeg de steun van een aantal professoren van de ULB die in verbinding stonden met Londen. In de nacht van 15 januari 1944 organiseerde de groep een belangrijke aanslag op de hoogspanningslijnen van de belangrijkste industriële zones in België die het Reich moesten bevoorraden. Groupe G ontwikkelde zich tot één van de meest efficiënte en best georganiseerde verzetsgroepen van Europa. Van ongeveer honderd actief in het verzet betrokken studenten, werd tijdens de oorlog zowat een derde opgepakt. Ongeveer 15 studenten lieten het leven in de kampen.

Tekst: Yves Louis

Redactie: Henk Van Nieuwenhove

Marcel Franckson en het gewapend verzet

Op het einde van 1940 richtte een groep studenten waaronder Marcel Franckson, student geneeskunde tweede kandidatuur, het *Comité de Surveillance de L'ULB* op, waarvan de doelstelling was het moreel en het nationaal gevoel bij de Belgen aan te wakkeren. Francksons vader die reeds verzetsstrijder was tijdens de eerste wereldoorlog, leidde de groep. Een clandestien persorgaan *Ca ira! Les nazis à la lanterne* zag het levenslicht, en het comité engageerde zich vanaf 1942 in het gewapende verzet en sabotages.

Franckson, inmiddels ingeschreven aan de Leuvense universiteit, zag zich verplicht in februari 1943 in de clandestiniteit te stappen. De cel Franckson verliet Brussel en zou voortaan vanuit de Ardennen opereren. Marcel Franckson vervoegde de sectie D van de *Service Hotton* die vanuit Londen gestuurd werd. De Belgische tak kreeg de opdracht bij de landing in Normandië de communicatie- en telecommunicatiekanalen van de Duitsers te vernietigen.

Na de oorlog werd Marcel Franckson professor klinische biologie aan de ULB en werd hoofd van die afdeling in het Sint-Pieter-ziekenhuis. Hij speelde ook een belangrijke rol in de onderhandelingen met de artsen, onder meer als voorzitter van de Technisch Geneeskundige Raad van het Riziv in de jaren 1980.

Beknopte bibliografie

- Verschooris M. en Louis Y., UGENTMEMORIE. *De faculteit Geneeskunde tijdens Wereldoorlog II*, Oktober 2013. Zie 6. Bronnen.
- Martin D., *De Rijksuniversiteit Gent tijdens de bezetting 1940-44, leven met de vijand*, Archief RUG, 1993 tweede druk.
- Michiels M. en Van den Wijngaert M., *Het XXste Transport naar Auschwitz, de ongelijke strijd op leven en dood*. Manteau 2012, Antwerpen.
- Schreiber M., *Rebelles silencieux, l'attaque du 20e convoi pour Auschwitz*. Racine, maart 2006, Brussel, vertaald uit het Duits.
- Rochet B. *Les universités belges pendant la Seconde Guerre mondiale. Le cas particulier de l'université catholique de Louvain et de l'université d'état de Gand*. Bruxelles, UCL 1997-1998. (synthese).
- Rozenblum Th., *Une cité si ardente, les juifs de Liège sous l'Occupation (1940-1944)*, tweede uitgave, Luc Pire, 2010, Luik.
- Franckson M. en Burniat J., *Chronique de la guerre subversive, 1941-1944, le service Hotton en Thierache*, uitgegeven door FDM, 1996, Brussel.

Youra (Georges) Livschitz en het XX^{ste} konvooi

Youra Livschitz behaalde in 1942 onder de naam Georges Livschitz zijn doctoraat geneeskunde voor de centrale examenjury. In de nacht van 19 april 1943 slaagde hij erin, samen met twee andere studenten van de gewapende verzetsgroep Groupe G, Jean Franklemon en Robert Maistriau, het XX^{ste} transport Mechelen-Auschwitz tot stilstand te brengen ter hoogte van Boortmeerbeek. Het is een van de grote wapenfeiten van het gewapende verzet in België.

Gewapend met slechts één pistool en een rode signaallamp slaagde het drietal erin de trein die meer dan 1600 gedeporteerden aan boord had, tot stilstand te brengen. Op die manier konden 17 gedeporteerden in Boortmeerbeek ontsnappen, en ongeveer tweehonderd tijdens de hele rit van het XX^{ste} transport. De hele operatie wordt uitvoerig beschreven in het boek XXX van Marc Michiels en Marc Van den Wijngaert.

Youra Livschitz engageerde zich vervolgens in het *Comité de Défense des Juifs*. Één maand later werd hij echter opgepakt, maar hij slaagde erin te ontsnappen uit de lokalen van de Gestapo in Brussel. Uiteindelijk werd hij op 26 juni 1943 opnieuw aangehouden en opgesloten in Breeendonk. Op 17 februari 1944 werd hij gefusilleerd op de schietbaan van Scharbeek. Youra Livschitz weigerde zich voor het vuurpeloton te laten blinddoeken. Hij wou sterven met zijn aangezicht in de richting van de opgaande zon.

Ieder jaar wordt in Boortmeerbeek een plechtige herdenking gehouden voor Youra Livschitz als blijvend voorbeeld van humaniteit, lef en moed. Zijn broer Alexander werd wegens verboden wapenbezit eveneens opgepakt en gefusilleerd.

**Volgende aflevering:
De artsen in het verzet
Reacties welkom:
wo2@actuamedica.be**